

Čigavo vilo bi polepšal

Danes sloviti bronasti atlet Apoksiomen je dva tisoč let ležal na dnu Jadranskega morja. V tej zgodbi so igralci tudi Belgijec, koščica breskve, gnezdo majhnega glodavca in izvedenske oči italijanskega šolskega ministra

Marjan Bauer

Nikoli ne bomo izvedeli, kaj je v resnici bila prva misel belgijskega amaterskega potapljača Reneja Woutersa, ko je leta 1996 ob otočku Vele Orjule pri Lošinju na peščenem dnu med dvema stenama na globlini 45 metrov zagledal nekaj, kar je bilo videti kot človek. Ni bil človek, ampak njegova podoba.

So ga nameravali pretihotapiti?

Wouters je našel največjo dragocenoost, kar jih je kadarkoli, vsaj kolikor vemo, razkrito Jadransko morje, več kot 2000 let stari starogrški bronasti kip atleta, najbrž rokoborca, ki so mu dali ime Apoxyomenos, Apoksiomen. Zakaj je potem bilo dve leti vse tiho, je še vedno skrivnost, takšnih ali drugačnih domnev je bilo veliko. Tudi tista, da so neprecenljivi kip nameravali na skrivaj spevati čez mejo. S srečnim koncem pa so vsi srečni, Wouters je jeseni leta 1998 skupaj z belgijskim veleposlanikom najdbo prijavil hrvaškemu ministru za kulturo.

Potem se je začelo dogajati, tudi s senzacijami. Ko je oblast zavarovala najdišče in naredila program projekta, je aprila 1999 štirinajst potapljačev ekipe - ki so jo sestavili ministristvo za kulturo, strokovnjaki zadrskega arheološkega muzeja, sodelovali pa so tudi potapljači specialne policije in strokovnjaki za podvodna dela iz Malega Lošinja - pazljivo dvignilo kip, ki je v morju ležal, kot se je pokazalo pozneje, dve tisočletji. Po dvignu so z ožmi in detektorji raziskali še 10.000 kvadratnih metrov okolice najdbe, z robotskimi sondami pa še 50.000 kvadratnih metrov tamkajšnjega podmorja. Razen svinčeni h prečk starorimskega sidra, odlomkov amfore iz drugega stoletja po Kristusu in podnožja najdenega kipa niso našli ničesar, čeprav so pričakovali ostanke brodoloma. Domnevajo, da so mornarji z rimske ladje, ki je bila morda namenjena v Oglej, Raveno ali Istro, kjer je bilo kar nekaj



2000 let na dnu morja ▲

APOKSIOMEN JE STRGAČ

Apoksiomen, apoksiomenos (grško apoxyomenos: tisti, ki s sebe s strgalom strga) je naziv za atleta, ki po končanem tekmovanju s svojega telesa s strgalom odstranjuje olje, znoj in prah. Prikaz je bil prijubljen, atleti so bili veliki in stavljeni junaki, še danes je znanih več različic tega motiva, tako na vazah kot samostojni kipi v naravni velikosti. Domnevajo, da je bronastega vzornika vseh apoksiomnov okoli leta 330 pred našim štetjem ustvaril sloviti Grk Lizip, dvorni kipar Aleksandra Makedonskega. Antična marmorna kopija Lizipove umetnine je od leta 1849 shranjena v vatikanskem muzeju. Od osmih do zdaj znanih različic Apoksiomna je najbolj znan kip, ki so ga leta 1896 našli pri Efezu in je zdaj na ogled v Kunsthistorisches Museumu na Dunaju.



Rene Wouters (sredi osvetljenega dela slike) si ogleduje kip, potem ko so ga dvignili iz morja. ▲

postavni lepotec?



Lepota in moč ▲

bogatih rimskih vil, v viharju pometali v morje del tovara, tudi bronasti starogrški kip, čeprav so vedeli, da je dragocen. Razlaga se sliči nekoliko posiljena, napetosti zgodbe pa nikakor ne škoduje.

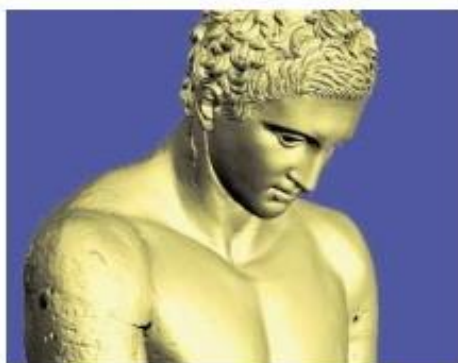
Starost določi radiokarbonsko datiranje

Ko so bronastega atleta dvignili iz morja, je bil poln morskih organizmov in prirastkov, ki jih po razsoljevanju niso odstranjevali s kemijskimi sredstvi. Konservatorska dela, trajala so sedem let, so bila opravljena mehansko, ročno z natančnim orodjem, samo deloma strojno. Kip je bil večkrat počen, precej poškodovan na bedru desne noge, restavtorji in drugi mojstri so izdelali osebon ogrodje, ki od znotraj podpira 192-centimetrov visoko postavbo grškega atleta. Kot že povedano, so iz morja potegnili tudi

originalni brončni podstavek kipa, okrašen z ornamentom kvadratov in svastik.

V notranjosti kipa so bili najdeni starodavni koščki lesa, vejice, semena, koščice breskve, ožjke in lešnje, tudi gnezdo majhnega glodavca. Prav na temelju teh organskih ostankov so lahko ugotavljali, kdaj se je pri Malen Lošinju v morju znašel Apoksiomen.

Radiokarbonska datiranja kažejo na čas med 30 leti pred našim štetjem in 110 leti po njem. Ko naj bi ga bili v stiski zavrgli, je bil že starina. Umetnostna zgodovinarja Nenad Čambri iz Splita in Vincenzo Salafino iz Firenc trdita, da je bil najbrž po popularnem Lizipovem vzoru narejen v drugem ali najpозnejše prvem stoletju pred Kristusom. Apoksiomen z Lošinja se od domnevnega vzornika najbolj razlikuje po tem, da roko s stegalom drži nižje kot Lizipov, ki pa ni ohranjen, v Rimu imajo samo antično marmornato kopijo.



Senzacionalno najdbo so razkrili šele po dveh letih

Minister strokovnjak za levico ali desnico

Arheologi in umetnostni zgodovinarji so zanimivi ljudje. Niso se sicer prepicali o tem, koliko angelčkov lahko sedi na konici igle, so pa vneto razpravljali, ali je bil model, ki je kiparja navdihoval pri izdelavi kipa, levšar ali desničar. Ta gordijski vozle je z avtoriteto položaja in poklica presekal italijanski šolski minister Giuseppe Fiorini, sicer zdravnik. Ko si je leta 2006 približe ogledoval kip, ki so ga razstavljali v Firencah (ogledalo si ga je 80.000 ljudi), je opazil, da so mišice leve rame bolj razvite kot mišice desne. Apoksiomena so pokazali tudi Slovencem, spomladi leta 2011 je bil na ogled v Muzeju za zgodovino ljubljana, videlo ga je veliko ljudi. Lošinjski Apoksiomen je najceloviteje ohranjen kip Apoksiomna in kljub pomanjkljivosti eden najlepše izdelanih. Dodatno

vrednost ima, ker je bil najden v enem kosu in je izdelan iz bronu, tako kakor večina klasičnih grških kipov, v nasprotju z marmornimi rimskimi kopijami.

Zagreb rad ribari v kalnem

Kip hrvaškega Apoksiomna so zase zahtevala mesta Mali Lošinj, Reka in Zadar. Po dolgem času in hudih bitkah je, kar je sicer logično, najdljše potegnil Mali Lošinj, temu je bil takrat, ko so odločali, naklonjen tudi premier Ivo Sanader. Kjer se pripravajo trije, ima na Hrvaškem dobiček Zagreb. Dokler niso v lošinjski palači Kvarner uredili posebnega prostora za dostojno postavitve Apoksiomna, je bronasti rokoborec iz davne sončne Grčije stal v zagrebškem arheološkem muzeju. No, vmes je nekoliko potoval po svetu in močje pripovedoval, kje je bila rojena zahodna civilizacija.

V časih, ki jih živimo, so dovoljena tudi posebna vprašanja. Kaj pa, če je bil bronasti atlet, ki so ga v viharju pri Lošinju mornarji vrgli v morje, da so tako razbremenili ladjo, namenjen v sedanje Slovensko primorje? Recimo na Sermin pri Koprju, ki je bil že pred našim štetjem del porinjanjene regije Venetia et Istria. Morebiti si ga je iz Grčije naročil eden od bogatih lastnikov tamkajšnjih podeželskih vil, namenjenih lepoti in uživanju.



Ali ste vedeli

... bi Arktika s topljenjem ledu lahko postala plinska komora? Proces topjenja podvodnega večnega leduni neneharen, kot meni večina znanstvenikov, ampak lahko postane smrtno nevaren za vsa okolica. Na površini bi namreč lahko privrele ogromne rezerve smrtonosnega plina metana, katerega rezervarji so pod ledom. Grebeni ledu, ki se odlomijo in padajo na dno morja, ozirajo tam kot plugi in povzročajo šest in več metrov globoke brazde. To bi lahko plinu odprlo pot navzgor.



... obstaja na Japonskem restavracija, v kateri so opice natakarji? Je v mestu Utsunomiya, severno od Tokija, imenuje se Kajabukija Tavern, lastnik je Kaoru Otsuka. Hrano seveda servirajo ljudje, opice prinašajo na mizo pivo ter odnašajo prazne krožnike in kozarce. Gostje jim namesto napitnice dajejo banane in zrnja soje.



... je pravoslavje v Rusiji v desetem stoletju izbral Vladimir I. Veliki? Prj je tudi on slavil Peruna in druge slovanske bogove. Odločil se je, da bo tudi njegova država po zgledu drugih postala monoteistična. Postal je poslanike preverit, katera bi bila pravšnja. Islam se mu ni zdel primeren, ker ljudje ne bi smeli jesti svinjine in piti alkohola. Za judovsko vero se ni odločil, ker jih je s pregonom iz Jeruzalema bog zapustil. Njegovim ogleduhom je bila lepša cerkvena arhitektura v Konstantinopolu kot v Nemčiji. Vladarju je ta oblika krščanstva tudi politično bolj ustrezala.